

УДК 351:728

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/181-17>**Дорофєєв О.В.**

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8608-0501>

Дубинка О.М.

здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії
кафедри публічного управління та адміністрування,
Полтавський державний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3204-916X>

Dorofyeyev Oleksandr, Dubynka Oleh
Poltava State Agrarian University

ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ВЗАЄМОВІДНОСИН ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У політичному просторі інформація є домінуючою базою патернів управління. Інформаційна тотожність влади та членів державних утворень та інших політичних угруповань дозволяє гармонійно відтворювати керувану систему. У політичному та соціальному житті інформація перетворюється на спосіб об'єднання людей, форму створення резонансності акторів, які мають свободу. ЗМІ перетворюються з організації як способів легітимізації, і форм діяльності, потребує синхронізації у небувалих масштабах. Встановлено, що інструмент політичної комунікації як соціальна мережа недостатньо досліджено. Проте потенціал використання соціальних мереж у політичній практиці дуже значущий, його реалізація проявляється у повсякденній політичній діяльності, функціонування всіх політичних інститутів. Взаємодія завжди передбачає діалог. Між суб'єктами публічної влади (державою та громадянським суспільством) є необхідним інституційний діалог, метою якого є знаходження консенсусу та взаєморозуміння, що включає виявлення спільних інтересів, визначення соціальних пріоритетів, узгодження думок і намірів тощо.

Ключові слова: громадянське суспільство, інформація, комунікації, влада, держава, механізми.

STUDY OF THE INFORMATION MECHANISM OF RELATIONSHIPS OF STATE AUTHORITY BODIES AND CIVIL SOCIETY

Modern democratic states seek to build partnership relations with civil society, realizing that reliance on a mature civil society is one of the conditions for social strength and stability of the political system of society. The issue of relations between state power and civil society is one of the key issues of society, on which its political structure and stability depend. This is due to the fact that civil society determines the content of state power, and the nature of state power, in turn, affects the development of civil society. In the political space, information is the dominant basis of management patterns. The informational identity of the authorities and members of state entities and other political groups allows for a harmonious reproduction of the managed system. In political and social life, information turns into a way of uniting people, a form of creating resonance for actors who have freedom. Mass media are transformed from organization as methods of legitimization, and forms of activity, requiring synchronization on an unprecedented scale. It has been established that the tool of political communication as a social network has not been sufficiently researched. However, the potential of using social networks in political practice is very significant, its implementation is manifested in everyday political activity, the functioning of all political institutions. Interaction always involves dialogue. Institutional dialogue is also envisaged between the subjects of public authority (the state and civil society), the purpose of which is to find consensus and mutual understanding. The presence of such a result always implies that common interests have been identified, social priorities have been determined, thoughts and intentions have been agreed upon, and an agreement has been reached on methods, forms and methods. resolution of conflict situations, mutually acceptable legal, political and managerial solutions. Representatives of civil society, demonstrating their ideas to the authorities and defending their rights, should be ready not only for confrontation, but also for constructive opposition and cooperation with the state authorities.

Keywords: civil society, information, communications, power, state, mechanisms.

JEL classification: H70, H80

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для досягнення спільних цілей держави та громадянського суспільства застосовується організаційний механізм, суть якого полягає у створенні та функціонуванні централізованих та децентралізованих організаційно-управлінських структур, в управлінні різними видами ресурсів (людськими, фінансовими та матеріальними), а також комунікаційними системами. Організаційний механізм також застосовується для управління персо-

налом, який відповідає за адміністрування діяльності у певних сферах суспільних відносин на національному, субнаціональному та місцевому рівнях, за організацію та надання громадських послуг. Для досягнення цілей громадського управління використовують соціально-психологічний механізм, за допомогою якого суб'єкти впливають на складно структуровану мережу людських відносин (органів публічної влади, посадових осіб різного рівня, представників політичних партій,

професійних спілок, некомерційних організацій, експертних співтовариств тощо).

Крім механізмів публічного управління, такі актори публічної влади, як держава, представники громадянського суспільства та підприємці, застосовують різні форми та технології, необхідні для прийняття, інформацію, реалізації суспільно значущих рішень, забезпечення їх максимальної ефективності, а також для вирішення актуальних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування громадянського суспільства, а також взаємодії інститутів громадянського суспільства з державою досліджували такі вітчизняні та зарубіжні науковці: М. Бойчук, В. Голубь, В. Грабовський, О. Зарічний, В. Ладиченко, Н. Липовська, А. Матійчук, Н. Мельник, М. Месюк, О. Толкачов, Г. Шаульська та інші.

Наразі невирішеною є проблема створення збалансованої взаємодії між громадянським суспільством та державою, яка має ґрунтуватися на гарантії збереження та зміцнення демократичного потенціалу країни. Доцільно в подальшому узагальнити проблеми їх взаємодії та спрогнозувати подальші шляхи розвитку.

Формування цілей статті визначення концептуальних засад дослідження інформаційного механізму взаємовідносин органів державної влади та громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Вагоме значення в досліджуваній сфері має Указ Президента України «Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні» від 26 лютого 2016 р., у якому затверджено Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки. В документі вказується, що розвинене громадянське суспільство є важливим елементом сучасної демократичної держави та відіграє одну з ключових ролей у впровадженні нагальних суспільних змін і належного врядування, в управлінні державними справами і вирішенні питань місцевого значення, розробці й реалізації ефективної державної політики в різних сферах життєдіяльності [1].

Активна діяльність громадян закріплюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» від 3 листопада 2010 р., оскільки передбачає проведення консультацій з громадськістю, що, у свою чергу, має сприяти налагодженню системного діалогу органів виконавчої влади з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішень з важливих питань державного і суспільного життя з урахуванням громадської думки, створенню умов для участі громадян у розробленні проектів таких рішень [2].

Доцільно звернути увагу також на характеристику громадських формувань як інститутів громадянського суспільства, яка була підготовлена Міністерством юстиції України [3]. У цьому документі наведено класифікацію громадських об'єднань, визначено, що громадські організації, профспілки, організації роботодавців, органи самоорганізації населення підлягають легалізації; а батьківські комітети, органи учнівського самоврядування, колективи фізкультури на підприємствах не потребують цієї процедури.

Державне управління інколи ототожнюють з використанням непрямих (економічних, заохочувальних,

стимулювальних) методів управлінського впливу. Державне управління не може бути використане без застосування методів безпосереднього впливу на об'єкти управління. При цьому взаємовідносини з громадськістю в системі управління слід розглядати не як зменшення ролі держави в управлінському процесі, а як спрощення забюрократизованих процедур взаємодії державних органів із громадянським суспільством з метою підвищення ефективності управління та ліквідації бюрократичних нашарувань у відносинах між державою та громадськістю [4].

Двостороння взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства, побудована в діалогічній формі, є фундаментальною основою публічної сфери. Саме тому різноманітні інститути публічної сфери слід розглядати як сукупність «формальних та неформальних норм і правил, що структурують взаємодію між організаціями громадянського суспільства та державою», а також комунікацію між «третім сектором», бізнесом («другим сектором») та індивідами.

Досліджуючи матеріали наукових уявлень щодо громадянського суспільства, проблем практичної взаємодії органів влади та громадянського суспільства, ролі діяльності «третього сектору», а також міжсекторної взаємодії [5], можна уявити кілька варіантів розуміння його суті:

– добровільне вираження інтересів і прагнень громадян, організоване та об'єднане спільними інтересами, цінностями, цінностями чи традиціями та мобілізоване до колективних дій. Громадянське суспільство охоплює спектр суб'єктів із широкою палітрою структур, рівнів, функцій, ресурсів, культурних контекстів, ідеологій, географічного охоплення, стратегій та підходів [6];

– сукупність відносин, які виникають на засадах добровільності та самоорганізації між приватними особами та створеними ними організаціями для задоволення їхніх інтересів, а також такі відносини, що розвиваються поза родинними та комерційними [7].

Інститутами громадянського суспільства, що здатні бути носіями або суб'єктами владних відносин, є:

1) добровільні громадянські організації і громадські рухи;

2) незалежні засоби масової інформації, що обслуговують громадські потреби та інтереси, формулюють і оприлюднюють громадську думку; громадська думка як соціальний інститут;

3) політичні партії на перших стадіях свого формування, поки вони ще не задіяні в механізмах здійснення влади [8].

Саме громадянське суспільство виступає основним джерелом та «замовником» діалогічності та дискурсивної толерантності. у сучасній публічній сфері. Як основний інститут громадянського суспільства і значущого партнера органів влади у вирішенні проблем, що стоять перед суспільством, виступають некомерційні організації, які здійснюють соціально значущу діяльність, спрямовану на вирішення актуальних для суспільства завдань і реалізацію інтересів громадян (соціально орієнтовані некомерційні організації). Будучи формою самоорганізації громадян для реалізації своїх інтересів, НКО створюють систему соціальної взаємодопомоги, побудовану на засадах солідарності та самостійності її учасників.

Незважаючи на те, що залучення громадськості до управління державними справами закладено в Конституції України, законах та ряді нормативно-правових актів, готовність органів державної влади та органів місцевого самоврядування до співпраці з громадськими об'єднаннями не завжди однозначна [9].

В Україні останніми роками активно формувалося нормативно-правове поле для діалогу між органами влади, органами місцевого самоврядування та інституціями громадянського суспільства. На сьогодні закладено міцне підґрунтя для розбудови ефективної системи взаємодії владних структур і громадськості. Ухвалено ряд законодавчих актів як нормативно-правову базу для комунікації й зв'язку громадськості з органами влади; розроблено механізми такої взаємодії, які передбачають інформування громадськості, консультації з громадськістю, розгляд пропозицій і звернень. У кожній зі сторін взаємодії у сфері державного управління, крім прав, є і чітке коло зобов'язань. Органи влади повинні не тільки інформувати населення, а й обґрунтовувати та пояснювати свої рішення. Обов'язки громадян передбачають бути активними та свідомими учасниками суспільного життя, аналізувати інформацію, висловлювати конструктивну критику, вміти відшукувати й пропонувати альтернативні шляхи вирішення назрілих суспільних проблем, бути готовими впливати на процес підготовки та прийняття певних рішень органами влади у правовому полі, аргументовано відстоювати свої пропозиції.

Психологічні механізми, що у основі регуляції життєдіяльності суб'єкта у світі, є однією з цілей здійснення впливу на нього, будучи частиною процесів управління поведінкою іншої людини. Поняття «психологічний механізм» допомагає пояснювати особливості корекції психологічної структури, які здійснюють індивід. Розгляд його функціонування у ширшому соціальному контексті та/або в певному часовому проміжку призводить до розширеного тлумачення поняття «психологічний механізм». Цей механізм може включати сукупність умов, факторів, закономірностей взаємодії людини з навколишньою дійсністю, які впливають на її функціонування у світі.

Перенесення соціально-політичних відносин в інформаційний простір сформував основні елементи політичної комунікації: як актори виступають користувачі (інтернет-спільнота), органи влади («електронна держава»), серед каналів – соціальні мережі, майданчики для обговорення соціально-політичних проблем (блоги, форуми та ін.). При цьому соціальну мережу можна розглядати у кількох аспектах: з одного боку, як канал політичної комунікації, через який відбувається обмін інформацією між громадянами, соціальними групами та органами державної та політичної влади; з іншого – соціальна Інтернет мережа сама є якоюсь спільнотою зі своїми цінностями, особливостями спілкування, елементами зміни соціального статусу та ін.

У зв'язку з цим соціальну мережу слід розглядати у широкому та вузькому сенсах. У розширеному тлумаченні соціальну мережу можна визначити як віртуальну соціальну структуру, що складається з вузлів – акаунтів окремих громадян, груп людей, будь-якого інституту громадянського суспільства, політичної партії, комерційної чи громадської організації, політичного лідера, інститутів держави тощо, мережа є інтернет-сайтом,

що є майданчиком для соціальної взаємодії між громадянами та їх групами, громадськими, комерційними та політичними структурами, де комунікацію між цими елементами забезпечує програмна складова сайту.

Потенціал використання соціальних мереж у політичній практиці дуже значний і його реалізація проявляється вже нині у повсякденній політичній діяльності, функціонуванні всіх політичних інститутів. Так, наприклад, органи влади розглядають соціальні мережі як канал комунікації з громадянським суспільством, який дозволяє своєчасно звітувати про виконану роботу, сформувавши актуальний порядок денний. Проте функціональне призначення соціальних мереж з погляду використання у межах політичної комунікації двоякий: з одного боку, соціальні мережі виконують одну з найважливіших для соціуму функцій – комунікативну; з іншого боку, використовуються окремими політиками, політичними партіями для створення та просування свого іміджу за допомогою здійснення PR-діяльності в мережі Інтернет. Сучасні вчені для визначення такої форми політичної взаємодії часто використовують поняття «електронна демократія», вважаючи, що деякі демократичні форми участі громадян у політиці можуть бути переміщені до інформаційного середовища (наприклад, політичне спілкування, запис на прийом до чиновника, віртуальне обговорення законопроектів, оформлення резолюцій, підпис петицій, у найближчому майбутньому можливість брати участь у голосуванні та референдумі стає можливим онлайн та ін.).

З появою Інтернету сформувалися нові канали масової комунікації, які транслюють іншу інформацію, порівняно із традиційними ЗМІ. У сфері публічної політики відбувається процес віртуалізації, одним із ключових інструментів якої є штучне створення віртуальних образів. Віртуальні образи – одна з основних форм існування політичної сили у громадському просторі. Інтернет-простір дає більше можливостей для конструювання образів та віртуалізації політичної сфери, оскільки з'являються нові канали на масову свідомість, зокрема і через горизонтальні зв'язки. Інтернет-технології почали відігравати значну роль у здійсненні масових комунікацій і істотно впливати на процеси взаємодії з суспільством у широких масштабах, дозволяючи суб'єктам комунікаційного впливу ефективно конструювати сприйняття суспільством соціальної реальності.

Робота з соціальними мережами та ведення свого облікового запису («сторінки на сайті») є важливим напрямком політичної, у тому числі передвборчої, роботи політика або політичної партії. Розвиток політичної комунікації в мережі Інтернет сприяв перенесенню інституту представництва інтересів у сферу віртуального простору, у зв'язку з чим активізувався лобістський вплив зацікавлених суб'єктів на представників органів влади. Для позначення такого впливу часто використовується категорія «інформаційний лобізм» – діяльність з просування інтересів громадянського суспільства з використанням комп'ютерних мереж та методів інформаційних впливів на органи законодавчої та виконавчої влади держави, що реалізується за трьома основними напрямками:

– по-перше, збір та обробка інформації (наприклад, по стан політичного та адміністративного середо-

вища, законопроект, що супроводжує документацію та ін.), володіння яким є сьогодні цінним політико-комунікативним ресурсом;

– по-друге, опосередкований інформаційний вплив шляхом організації інформаційних кампаній у мережі Інтернет;

– по-третє, прямий інформаційний тиск шляхом особистого опосередкованого спілкування з чиновником, який приймає політичні рішення через комп'ютерну мережу.

Інформаційні ресурси, особливо у Internet-середовищі, наповнені так званим «флудом» (від англійського «flood» – паводок, потоп). Зміст таких ресурсів та інформаційної взаємодії має наступні характеристики [10]:

– обмін інформацією зумовлений не тим спектром завдань, які вирішує людина а загальним фоном ситуації та необхідністю вступати у взаємодію (спілкуватися). Наприклад, для того, щоб бути членом віртуального форуму необхідно брати участь у обговоренні тих питань, які винесені на загальний розгляд, хоча жодне з них не є предметом пізнавальної активності людини та до моменту включення в групу жодним чином не впливало на якість життя. Вступаючи у взаємодію суб'єкт соціальних відносин задовольняє одну з базових потреб людини у соціальній приналежності та визнанні.

– зміст інформації втрачає ідею та набуває гіперболізованої форми відображення (поширення). Флудом іноді називають інформацію, яка не має глобального чи нагального значення для територіальної спільноти, проте комунікатор намагається створити у реципієнта уявлення про те, що саме «це» вирішує долю країни, людини, може загрожувати життю

– може використовуватися розмовна, у тому числі ненормативна лексика та різного виду (етнічні, професійні) ідіоми.

Інформаційний вплив як поступ у процесі комунікації дискурсу одного із суб'єктів суспільства спочатку виявляється обмеженим у своїх можливостях: 1) дискурс споживача інформації конструюється у ході соціальних комунікацій; 2) у складноорганізованому суспільстві існує конкуренція дискурсів та їх носіїв у просторі соціальних комунікацій. Дискретність організації соціального простору передбачає суперництво соціальних суб'єктів за таким дефіцитним (обмеженим) ресурсом, як місце на аренах артикуляції публічного дискурсу.

Конкуренція соціальних суб'єктів автоматично обмежує можливості некритичного засвоєння дискурсів однієї з них. Можна провести вдалу інформаційну кампанію, але якщо вона не буде підкріплена соціальною практикою та реальними досягненнями в житті суспільства, ефективність подальших комунікацій буде утруднена.

3) у світі, що змінюється, соціетальний дискурс як проект ідеального суспільства теж зазнаватиме змін. Синергетичне розуміння суспільства призводить до усвідомлення парадигматичної невизначеності цілей у суспільному розвитку. Не існує якоїсь кінцевої мети, до якої можна прийти за певну кількість кроків (скоріше ця мета нагадує блукаючий аттрактор). У світі спостерігається трансформація сенсу звичних соціальних структур: те, що було корисно вчора, який завжди виявляється необхідним сьогодні.

Інформаційний вплив, що виявляється у діяльності суб'єкта комунікації, може бути розглянуто як соціальний текст, який має груповий автор (взаємодіючі суб'єкти), що реалізує власний задум (спільний дискурс, що конструюється під час комунікації). Цей вплив здійснюється за допомогою взаємодії суб'єктів, що відбувається у соціальному контексті. Соціальні структури, які обмежують і спрямовують комунікацію, не мають самостійного онтологічного статусу, а виникають і відтворюються в процесі комунікації завдяки навичкам та вмінням співрозмовників, табл. 1.

При цьому, інформація може викликати емоційну реакцію у декількох випадках: 1. Конкретизації об'єкта (факту, події) – розповідь про конкретних людей, конкретні трагедії, включаючи реальні імена, місця. 2. Співпереживання – налаштування на основну, переважаючу емоцію аудиторії. 3. Використання чужих емоцій – це посилення на чужі перемоги, невдачі, для того, щоб зробити їх загальнодоступними (колективне схвалення або засудження).

Важливим феноменом управління громадською думкою є не лише сама інформація, але й одночасно впровадження моделей її позитивного сприйняття та оцінки. Масова свідомість потребує деяких підказок, які у певний момент не дають «масам схибити» та іти у правильному напрямку.

Будь-яка влада, від держави до приватної організації, спирається на контроль за комунікацією та інформацією. Комунікація як взаємодія суб'єктів спочатку виступає як соціально-психологічний процес. У рам-

Таблиця 1

Прийоми впливу на громадську думку

Приєм впливу	Характеристика впливу
Міфологізація	Цей вид комунікації орієнтовний не на передачу нової інформації, а, скоріше на апелювання до вже наявної у нашій свідомості
Позиціонування	Під ним розуміють процес переміщення об'єкта соціального пізнання у сприятливе для нього середовище
Емоціоналізація	В комунікації досить важливо враховувати співвідношення раціональних та ірраціональних складових комунікативного процесу
Візуалізація	Найбільш дієвим каналом передачі інформації є не вербальна інформація, а візуальна (іміджеве підкріплення переданої інформації, суб'єктом інформування)
Впровадження моделей сприйняття	Важливим феноменом управління громадською думкою є не лише сама інформація, але й одночасно впровадження моделей її позитивного сприйняття та оцінки. Масова свідомість потребує деяких підказок, які у певний момент не дають «масам схибити» та іти у правильному напрямку

Джерело: адаптовано автором за [11; 12]

ках синергетичного підходу комунікацію розглядаємо як процес дискурсивної взаємодії суб'єктів.

Функціонування політичних інститутів також трансформується на нові форми комунікації між владою та виборцями. Вивчення політичного життя має відбуватися з урахуванням змін політичних відносин, форм політичних впливів на суспільство та суспільну свідомість. Одним із важелів політичної влади в умовах цих змін стає управління інформаційними потоками, а успіх майбутнього політичного розвитку залежить від якості управління політичною інформацією.

Комунікація виступає необхідною передумовою функціонування та розвитку всіх соціальних систем та суспільства в цілому. Вона забезпечує зв'язок та спілкування людей, дозволяє їм наступним чином відтворювати сукупний суспільний досвід, трансляти культурні зразки та цінності, що допомагає поділу праці та організації спільної діяльності, координації інститутів влади та управління. Через це стає можливим та актуальним комунікативний діалог інститутів громадянського суспільства та публічної влади як реальна передумова до створення нової концептуальної моделі соціально-управлінських відносин, яка може знайти диференційоване застосування на різних рівнях системи керування.

Побудова рішень реального комунікативного діалогу інститутів громадянського суспільства та структур публічної влади, а відповідно і комунікацій управлінського партнерства, передбачає опору на певні організаційні принципи, в якості яких можна привести наступні: єдність ланок владної (управлінської) вертикалі незалежно від їхньої інституційної приналежності; субординацію та координацію компетенцій суб'єктів управлінського партнерства; консолідацію сил влади та громадянських сил суспільства (місцевих спільнот); паритет інтересів регіональних та муніципальних органів, що належать до загальнодержавної системи управління; баланс керованості в умовах координованої міжорганізаційної взаємодії; сумісність різноланкових політичних та управлінських практик; єдність інформаційного простору в рамках управлінського партнерства; вільний вибір форм партнерства та його організації.

Висновки. Інститут громадянського суспільства залишається найважливішим елементом управління публічної сфери. У цій системі фундаментальну роль відіграють не лише громадські організації чи об'єднання громадян, а й складні багаторівневі процеси публічної комунікації, сформовані процедури взаємодії між інститутами громадянського суспільства та інститутами публічної влади.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки : Указ Президента України від 26.02.2016 р. № 68/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021> (дата звернення: 14.05.2022).
2. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3.11.2010 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.05.2022).
3. Характеристика громадських формувань як інститутів громадянського суспільства : роз'яснення Міністерство юстиції України від 24.01.2011 р. № 0016323-11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11#Text> (дата звернення: 14.05.2022).
4. Адміністративне право України. Академічний курс. Том 1. Загальна частина / голова ред. колегії В.Б. Авер'янов. Київ : Видавництво Юридична думка, 2004. 584 с.
5. Краснопольська Т.М. Взаємодія громадянського суспільства та правової держави : навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2015. 104 с.
6. Розвиток громадянського суспільства України в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів / В.М. Яблонський, О.М. Балакірева, Т.В. Бельська [та ін.]; за ред. О.А. Корнієвського. Київ : НІСД, 2016. 72 с.
7. Питання сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні: Указ Президента України від 25 січня 2012 р. № 32/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2012> (дата звернення: 14.05.2022).
8. Керівні принципи щодо громадської участі у процесі прийняття політичних рішень : Прийнято Комітетом міністрів 27.09.2017 р. на 1295-му засіданні заступників міністрів. URL: <https://rm.coe.int/guidelines-on-civilparticipation-in-political-decision-making/168076e135> (дата звернення: 14.05.2022).
9. Архипова С.О., Дмитренко Н.О. Ефективна комунікація між органами державної влади та громадськістю як умова розвитку демократичного суспільства. Київ : ТОВ «ДКС Центр», 2016.
10. Кириченко В.В. Психологія інформаційної діяльності : навчальний посібник. 2-ге вид. вип. і доп. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 146 с.
11. Тихомирова Є.Б. Зв'язки з громадськістю: навчальний посібник. Київ: НМЦВО, 2001. 560 с.
12. Aronson M., Spetner D., Ames C. The public relations writer's handbook: the digital age. 2nd ed. San Francisco : Jossey-Bass, 2007.

References:

1. Natsionalna stratehiia spriannya rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2016–2020 roky : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26.02.2016 r. № 68/2016 [National strategy for promoting the development of civil society in Ukraine for 2016–2020 : Decree of the President of Ukraine dated February 26, 2016 No. 68/2016]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021> (accessed 14 May 2022).
2. Pro zabezpechennia uchasti hromadskosti u formuvanni ta realizatsii derzhavnoi polityky : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3.11.2010 r. № 996 [On ensuring public participation in the formation and implementation of state policy : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 3, 2010 No. 996]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF#Text> (accessed 14 May 2022).
3. Kharakterystyka hromadskykh formuvan yak instytutiv hromadianskoho suspilstva : roz'iasnennia Ministerstvo yustytysii Ukrainy vid 24.01.2011 r. № 0016323-11 [Characteristics of public formations as institutions of civil society : clarification of the Ministry of Justice of Ukraine dated January 24, 2011 No. 0016323-11]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-11#Text> (accessed 14 May 2022).

4. Aver'ianov V.B. (2004) Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyi kurs. Tom 1. Zahalna chastyna [Administrative law of Ukraine. Academic course. Volume 1. General part]. Kyiv: Vydavnytstvo Yurydychna dumka, 584 p. (in Ukrainian).
5. Krasnopolska T.M. (2015) Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva ta pravovoi derzhavy [Interaction of civil society and the rule of law: educational and methodological manual]. Odesa: Feniks, 104 p. (in Ukrainian).
6. Rozvytok hromadianskoho suspilstva Ukrainy v umovakh vnutrishnikh i zovnishnikh vyklykiv (2016) [Development of the civil society of Ukraine in the conditions of internal and external challenges]. Yablonskyi V.M., Balakirieva O.M., Bielska T.V. (eds. Korniiievskoho O.A.). Kyiv: NISD, 72p. (in Ukrainian).
7. Pytannia spryiannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 sichnia 2012 r. № 32/2012 [The issue of promoting the development of civil society in Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated January 25, 2012 No. 32/2012]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2012> (accessed 14 May 2022).
8. Kerivni pryntsypy shchodo hromadskoi uchasti u protsesi pryiniattia politychnykh rishen : Pryiniato Komitetom ministriv 27 veresnia 2017 r. na 1295- mu zasidanni zastupnykiv ministriv [Guidelines for public participation in the process of political decision-making: Adopted by the Committee of Ministers on September 27, 2017 at the 1295th meeting of deputy ministers]. Available at: <https://rm.coe.int/guidelines-on-civilparticipation-in-political-decision-making/168076e135> (accessed 14 May 2022).
9. Arkhypova Ye.O., Dmytrenko N.O. (2016) Efektyvna komunikatsiia mizh orhanamy derzhavnoi vlady ta hromadskistiu yak umova rozvytku demokratychnoho suspilstva [Effective communication between state authorities and the public as a condition for the development of a democratic society]. Kyiv : TOV «DKS Tsent» (in Ukrainian).
10. Kyrychenko V.V. (2015) Psykholohiia informatsiinoi diialnosti [Psychology of information activity]. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 146 p. (in Ukrainian).
11. Tykhomyrova Ye.B. (2001) Zv'iazky z hromadskistiu [Public Relations]. Kyiv: NMTsVO, 560 p. (in Ukrainian).
12. Aronson M., Spetner D., Ames C. (2007) The public relations writer's handbook: the digital age. 2nd ed. SanFrancisco: Jossey-Bass (in English).